

Милош Д. Ђурић
Универзитет у Београду
Електротехнички факултет
djuric@etf.bg.ac.rs

UDK 02:004(049.32)

ИНТЕЛЕКТУАЛНА СВОЈИНА У ДИГИТАЛНИМ БИБЛИОТЕКАМА

Tella, Adeyinka and Tom Kwanya. *The Handbook of Research on Managing Intellectual Property in Digital Libraries*. Hershey, Pennsylvania: IGI Global, 2018.

У глобалном и глобализованом свету већ смо увелико окружени огромним бројем информација које се стварају, скупљају, а потом и објављују, па стога утичу и на то да се убрзавају како аквизиција, тако и архивирање електронских извора у дигиталним библиотекама. Управо због тога, управљање правима на ове електронске ресурсе представља један од императива у глобалном и глобализованом друштву у XXI веку.

Књига која се налази пред читаоцима покушава да премости овај јаз и реши макар неке од изазова који се постављају пред дигиталне библиотеке. Стога, не сматрамо претеривањем ако кажемо да књига *The Handbook of Research on Managing Intellectual Property in Digital Libraries* (у нашем преводу: *Приручник за исцртавање о управљању интелектуалном својном у дигиталним библиотекама*) представља својеврсни кључни референтни извор најновијих научних истраживања о стратегијама у којима се дигиталне библиотеке укључују у управљање овако распрострањеном и, слободно се може рећи, растућом дигиталном интелектуалном својном како би заштитиле и кориснике и творце ових драгоцених електронских ресурса. Уопштено узевши, ова књига покрива један изузетно широк спектар тема, које се крећу од управљања ауторским правима, преко отвореног приступа, па све до софтверских решења. Узимајући овај кратак опис, може се већ на почетку приказа истаћи да је ово штиво идеално за академске истраживаче, теоретичаре и практичаре који желе подробније да истраже материјал о имовинским правима и електронским ресурсима.

Формално посматрано, књига садржи Предговор издавача (стр. xvii), Предговор приређивача (стр. xviii–xxii), Библиографију (стр. 410–451), Биографије аутора прилога (стр. 452–458) и Предметни индекс (стр. 459–461). Остатак књиге подељен је на двадесет поглавља.

Прво поглавље (стр. 1–18) долази из пера Тома Квање (Tom Kwanya), а посвећено је друштвеном обележавању веб-сајтова у дигиталним библиотекама, са посебним освртом на импликације права интелектуалног власништва. У првом поглављу књиге ближе се објашњава концепт друштвених обележивача, као и њихове користи у дигиталним библиотекама. Затим се узимају у обзир импликације употребе ових друштвених обележивача на права интелектуалне својине стваралаца обележених дела. Професор Квања сматра да дигиталне библиотеке могу да употребљавају друштвене обележиваче као средство за повећање приступа информацијама, али и као својеврсни катализатор размене информација. Поред тога, овим обележивачима се побољшава веб-претраживање, а истовремено се може побољшати сарадња како у стварању, тако и у коришћењу релевантних информација. Будући да су друштвени обележивачи у великој мери јавни описи и показивачи на изворне ресурсе, дигиталне библиотеке не крше права интелектуалног власништва стваралаца ових дела. Без обзира на то, библиотеке би требало да обрате пажњу да не копирају велике количине садржаја из оригиналног ресурса, јер се то може протумачити као интелектуално надметање са обележеним ресурсом. Стога професор Квања предлаже комбиновани модел према коме би дигиталне библиотеке развијале и примењивале политике друштвеног обележавања како би поједноставиле употребу ових друштвених обележивача. У прилогу овог аутора фигурирају кључни појмови семантичког обележавања, интелектуалне својине, а све то у контексту дигиталне библиотеке.

Друго поглавље (стр. 19–36) посвећено је друштвеним медијима и ауторским правима у дигиталним библиотекама, а аутори овог рада су: Ганију Оџо Адигун (Ganiyu Ojo Adigun), Адевале Џоел Собалаџе (Adewale Joel Sobalaje) и Садият Адеторо Салау (Sadiat Adetoro Salau). Сва три аутора раде на универзитетима у Нигерији. Аутори се у овом прилогу баве испитивањем питања ауторских права, и то оних која се односе на употребу платформи друштвених медија за пружање услуга у, рекли бисмо, специфичним окружењима дигиталних библиотека. Прецизније, аутори у овом раду прате развојни ток онлајн учешћа приликом кога људи са заједничким интересовањима комуницирају, деле садржај и доприносе му у друштвеном сајбер простору. Адигун, Собалаџе и Адеторо такође своју истраживачку пажњу поклањају друштвеним медијима, а посебно се фокусирају

на дигиталне библиотеке, ауторска права и права интелектуалне својине, не пренебрегавајући ни управљање дигиталним правима (скраћено DRM) и друштвеним медијима, као и изазовима ауторских права у дигиталним библиотекама. Напослетку, ови истраживачи нуде и пажљиво написане препоруке које представљају својеврстан алгоритам којим би се најбоље превазишли изазови постављени пред теоретичаре и практичаре у овом домену дигиталних библиотека.

Треће поглавље (стр. 37–50) посвећено је друштвеним медијима, друштвеним мрежама и ауторским правима у контексту дигиталне библиотеке. Ауторка прилога Емили Босире-Огечи (Emily Bosire-Ogechi) са Универзитета Мои у Кенији, полази од тога да концепт „дигитална библиотека” различитим људима значи различите ствари, те стога наилазимо на разноврсне дефиниције у референтној литератури. Она се ослања на литературу према којој се дигитална библиотека не може сматрати само „дигитализованом библиотеком”. Библиотеке су еволуирале заједно са различитим трендовима и у складу са преовлађујућим иновацијама. О томе сведоче промене још од времена када се писало на глиненим плочама, па све до данашњих виртуелних библиотека. Ауторка Босире-Огечи констатује да се технолошки напредак свакако може сматрати кључним стубом развоја библиотека. Заправо, она истиче да је то покренуло дигиталне библиотеке које су се усредсредиле на употребу информационих технологија, поред осталог. Технолошки развој попут онога који нам пружа Веб 2.0, а нарочито друштвени медији, као и друштвене мреже, омогућили су корисницима приступ различитим делима у дигиталним библиотекама. Слично томе, омогућили су корисницима библиотека да исти садржај слободно деле на друштвеним мрежама. Међутим, Емили Босире-Огечи истиче да је ова ситуација довела до сукоба са законима о ауторским правима који захтевају од корисника креативних заједничких добара да траже дозволу од својих власника пре него што им приступе или их пак деле. У свом емпиријски заснованом истраживању, ауторка управо анализира потенцијалне сукобе и изазове који се постављају пред кориснике и даје препоруке о томе како се њиме може управљати и како се неки изазови могу разрешити.

Четврто поглавље (стр. 51–79), чији је аутор Олајиде Адебајо Афолаби (Olajide Adebayo Afolabi) из Универзитетске библиотеке Универзитета у Боуну, Нигерија, посвећено је митовима и перспективама изградње ефикасне дигиталне библиотеке у земљама у развоју, а износи се афричка перспектива. Афолаби истиче да изградња ефикасне дигиталне библиотеке превазилази пуку дигитализацију материјала или пак чисто омогућавање приступа електронским ресурсима. Другим речима, мора постојати правилно

разумевање тога шта је ефикасна дигитална библиотека. Већина земаља у развоју суочава се са изазовима од митова до недостатка инфраструктуре, преко техничких вештина и технологије, па све до правилног планирања и примене. Наравно, на овом сложеном путу налазе се и изазови, као што су: лиценцирање, ауторска права и приступи, различита питања интероперабилности, изазови и проблеми метаподатака. У прилогу се нарочито износе препоруке у вези са начинима који би помогли у превазилажењу изазова, а ту се истичу посебно: 1. моћ политичке воље, 2. правилно планирање и управљање, и 3. сарадња и стицање вештина и компетенција уз позитиван став библиотекара, који учествују у целокупном процесу.

Пето поглавље (стр. 80–97) посвећено је отвореном приступу знању и изазовима у дигиталним библиотекама, а долази из пера Керија Франсиса Ојиера (Gary Francis Oyier) и Џојс Апонди Нјамбале (Joyce Apondi Nyambala). Ово поглавље посматра отворени приступ као један вид дигиталних библиотека, а посебно се сагледава утицај закона о ауторским правима на слободан приступ информацијама. Аутори закључују да будућност научне комуникације почива управо на садржају отвореног приступа. Такође, тврди се да ће већина научних радова у догледној будућности бити у отвореном приступу. Описују се и разноврсне, углавном, успешне интервенције за решавање препрека које постављају захтеви у вези са ауторским правима. Препоручује се да сви актери у научној комуникацији потпуно прихвате принципе отвореног приступа и то на свим нивоима.

Шесто поглавље (стр. 98–119), под насловом, „Дигиталне библиотеке и улога дигиталних библиотекара” („Digital Libraries and the Role of Digital Librarians”), чији је аутор Кехинде Адетола (Kehinde Adetola), са Универзитета Илорин у Нигерији, представља један холистички поглед на дигиталне библиотеке и улогу самих дигиталних библиотекара. Уопште посматрано, технолошке промене и употреба система електронског складиштења и проналажења података изменили су начине на које студенти и истраживачи могу да приступе жељеним информацијама, преузму их и користе их. Кључне теме представљене у овом дескриптивно оријентисаном поглављу обухватају концепт дигитализације, разлоге за дигитализацију, дефиниције дигиталне библиотеке, карактеристике дигиталне библиотеке, предности и недостатке дигиталне библиотеке. Описује се развој збирки и стварање садржаја, потом, дигитално библиотекарство, а истиче се и улога библиотекара у дигиталним библиотекама. Обрађена су извесна (мада не и сва) питања која занимају дигиталне библиотекарске, као и процес дигитализације библиотечких извора, описи компонената дигиталних библиотека и управљање дигиталним правима.

Седмо поглавље (стр. 120–141) посвећено је електронским књигама у универзитетским библиотекама у Кенији, уз посебан осврт на трендове, употребу и разна питања интелектуалне својине. Аутори су Данијел Рутто (Daniel Rutto) и Омонди Јуда (Omondi Yudah), са Универзитета Кабијанга у Кенији. Пошавши од констатације да се у академском свету брзо прихвата употреба технологије у бројним академским активностима, и ослањајући се на податак да се извори информација, укључујући и књиге, све се више дигитализују, аутори износе мишљење да глобални трендови управо и указују на повећану употребу дигиталног формата књига и часописа на универзитетима. Они пажљиво истражују све ове трендове, али уз посебан осврт на универзитете у Кенији. Посебно је занимљива анализа разних модела аквизиције који се користе у пракси. Разматрају се и питања интелектуалне својине у вези са употребом електронских књига (или е-књига), а ту се, пре свега, сагледавају перспективе и изазови са којима се универзитети сусрећу приликом њиховог коришћења. Узевши у обзир испитане податке, аутори исцртавају један могући будући смер који би универзитети у Кенији могли да предузму у вези са употребом е-књига, док истовремено у закључку препоручују и неке од релевантних проактивних мера које предузимају заинтересоване стране у Кенији како би се обезбедило етичко коришћење електронских књига у земљи.

Осмо поглавље (стр. 142–164) бави се питањима ауторских права у окружењу дигиталне библиотеке („Copyright Issues in a Digital Library Environment”), а аутор је Кенеди Арбамен Ејиремиокале (Kennedy Arebamen Eiriemiokhale) са Државног универзитета у Квари, у Нигерији. Као што се види из самог наслова, у овом научном истраживању подробно се испитују питања ауторских права у окружењу дигиталне библиотеке. Вреди истаћи да аутор нарочито примећује да је појава дигиталне технологије у великој мери убрзала како ширење, тако и дистрибуцију информација. Следствено томе, у великој мери су се убрзали и сами процеси ширења и дистрибуције информација и то великом брзином уз изузетну прецизност и тачност. Изазови приликом стварања дигиталних библиотека нужно обухватају управљање ауторским правима, развој одговарајућих технологија, као и бројна питања везана за складиштење ових информација и дела. Занимљиво је да овај аутор помиње и архитектонске и техничке изазове, као изазове у развоју дигиталне колекције и изазове ангажовања самог корисника. Он препоручује извесне начине управљања делима без аутора и сагледава улоге дигиталних библиотека у отвореном приступу знању. Напоследку, аутор закључује да тренутни догађаји указују на доминантну улогу информационо-комуникационе технологије у библиотекама у побољшаном приступу информацијама.

Девето поглавље (стр. 165–183) посвећено је управљању интелектуалним власништвом у дигиталним библиотекама и изазовима које у овом контексту представљају ауторска права, његов аутор је Моника Џемели Кемулво (Monicah Jemeli Chemulwo) са Универзитета Светог Павла у Кенији. Одмах на почетку се истиче да дигитална технологија пружа библиотекама изврсну прилику да побољшају своје услуге. Истовремено, пружа и нове начине очувања, али и ефикасног ширења библиотечких колекција. Међутим, различите фазе дигитализације грађе у библиотекама захтевају и обраду многих питања која се односе на ауторска права. Управо ово и доводи до безбројних правних и практичних изазова попут проналажења власника ауторских права. Према овом истраживању, библиотекари би требало да уоче проблеме и истраже могућа решења за њихово превазилажење. Истовремено, у овом поглављу се истражује неколико врста интелектуалног власништва и њихове карактеристике. Посебан осврт дат је на правне изазове који се постављају пред дигиталне библиотеке, нуде се и неки законски прихватљиви одговори на изазове, као и решења у погледу ауторских права. Акцент је стављен на такозвану поштenu употребу, нарочито у домену дигиталне библиотеке и ауторских права као и изазова и препорука везаних за ауторска права.

Десето поглавље (стр. 184–204) усмерено је ка различитим аспектима изградње ефикасне дигиталне библиотеке у универзитетској наставној болници (УТХ) у Нигерији, а аутори су Вилсон Куквунедум Оконогор (Wilson Chukwunedum Ochonogor) и Фејт Ашинеду Оките-Амугоро (Faith Ashinedu Okite-Amugoro), са Универзитета у Квазулу-Наталу у Јужној Африци. Ови аутори истичу да је распрострањена употреба интернета резултирала дигиталним библиотекама које се све више користе у заједницама за различите сврхе, а у којима су размена и сарадња важни друштвени елементи. Побољшавањем повезаности путем интернета, као и све већим бројем међународних иницијатива, прегаоци који се баве базама знања и знањем, и то у земљама у развоју, сада добијају приступ различитим академским, научним и стручним публикацијама и електронским ресурсима на тако завидном нивоу. Универзитетска болничка библиотека изискује најновије информације којима се може брзо приступити како би се повећало и оптимизовало пружање здравствених услуга. У том смислу, аутори овог поглавља покушали су применом свог модела да обезбеде да сви учесници, укључени у спровођење дигитализације у оквиру универзитетских наставних болница, испуне своја очекивања применом овако једног надасве поузданог и проактивног модела.

Једанаесто поглавље (стр. 205–224) испитује институционалне репозиторијуме као вид подстицаја за сузбијање плагијаризма на нигеријским универзитетима. Ауторка овог прилога је Дусур Ашавер (Doosuur Ashaver) са Универзитета Лорин у Нигерији. Ауторка пружа дескриптивни приказ бројних институционалних репозиторијума и истиче релевантну чињеницу да се управо ови репозиторијуми могу сматрати изузетним стимулансом који би помогао у сузбијању плагијаризма на нигеријским универзитетима. Наравно, у духу добре академске праксе, колегиница Ашавер најпре пружа опсежну анализу самог плагијаризма, а потом посебно анализира природу академског плагијаризма, као и његову распрострањеност у високошколским установама у Нигерији, посебно међу студентима, али и академским истраживачима и учењацима. На основу сопственог искуства и истраживања, ауторка нуди стратегије које универзитети могу да примене како би умањили или чак сузбили плагијаризам и креирање плагијата у академској заједници.

У фокусу дванаестог поглавља ове књиге (стр. 225–240) налазе се изазови које пред нас поставља интелектуална својина у специфичним окружењима дигиталних библиотека, а аутор прилога је Џејмс Макарија Туту (James Macharia Tutu) са Технолошког универзитета Муранга у Кенији. Колега Туту истиче да интелектуална својина представља можда главни изазов за дигиталне библиотеке. Истиче да је ово случај управо зато што је приступ информацијама у дигиталним библиотекама ограничен различитим законима, разноврсним лиценцама, али и технологијом коју су усвојили власници дате интелектуалне својине. Још један проблем који је аутор уочио јесте и чињеница да специфично интелектуално власништво успорава и отежава дигиталним библиотекама да учине дела без аутора доступним и видљивим на интернет претраживачима, пре свега. Он, сасвим исправно, истиче да интелектуална својина заправо фрагментира власништво над ауторским правима, што отежава дигиталним библиотекама да добију одговарајуће одобрење за садржај тог дела. Да би одговориле изазовима, дигиталне библиотеке свесрдно су прихватиле покрет отвореног приступа који омогућава читање, копирање, преузимање и дељење дигиталног садржаја све док се творци датог дела цитирају. Поред тога, дигиталне библиотеке нуде приступ дигиталним делима насталим под лиценцама „creative commons”. Ове дају власницима ауторских права слободу да модификују ауторска права која се односе на њихова дела и остварења како би се добио простор за дељење, употребу и, евентуалну надоградњу датог дела.

Тринаесто поглавље (стр. 241–259) разматра отворени приступ знању и с тим скопчане изазове у дигиталним библиотекама, уз приказ особености Нигерије и искуства у Нигерији. Аутори су Фелисија Јусуф (Felicia Yusuf) и Сола Емануел Оволаби (Sola Emmanuel Owolabi), са Универзитета Лендмарк у Нигерији. Ови врсни истраживачи и аутори најпре указују на податак да је приступ информацијама био и остао један од главних изазова академским истраживачима, посебно у Африци. Они су посебно обрадили и изврсно описали ситуацију у Нигерији. Јусуф и Оволаби посебно истичу главни фактор за разматрање иницијативе за отворени приступ, а то је управо искуство истраживача који немају бесплатан приступ научним радовима, а приморани су да приступе базама података, па самим тим и плате котизације за приступе. Они су описали и изазове са којима се суочавају заговорници иницијативе за отворени приступ. Поред осталог, описан је и процес управљања променама, као и изазови са којима се истраживачи сусрећу и начини њиховог превазилажења. Поздравља се иницијатива за отворени приступ, међутим истиче се да нигеријско окружење није баш у потпуности интегрисано у ову филозофију отвореног приступа. Фелисија Јусуф и Сола Емануел Оволаби указују на једну свеопшту потребу прихватања иницијативе за отворени приступ. Поред тога, аутори примећују да примена овог модела чини истраживачке напоре научника и академских истраживача широм света лако доступним, омогућавајући истраживачима да прошире границе постојећег знања из домена који проучавају.

Отворени приступ знању и изазовима у дигиталним библиотекама окосница су четрнаестог поглавља (стр. 260–291), а аутор овог прилога је Јемиси Олурем Оладапо (Yemisi Oluremi Oladapo) са Технолошког универзитета Ладоке Акинтола у Нигерији. Одмах на почетку рада аутор истиче концепт отвореног приступа знању и његове користи и изазове. Нарочито се осврће на дигиталне библиотеке, информационе технологије које помажу складиштењу електронског штампаног материјала за употребу у академским и истраживачким институцијама, коме је циљ унапређење и промоција отвореног приступа знању у дигиталним библиотекама. Колега Оладапо указује на специфичне улоге и одговорности које имају менаџери информација, као и на њихову важност у оквиру академских и истраживачких институција. Ови својеврсни менаџери информација помажу корисницима у отвореном приступу електронским ресурсима, а тиме се индиректно помаже и глобална научна заједница. Наиме, отворени приступ информацијама и знању доприноси универзалном приступу знању. У раду се даје преглед континуираног развоја отвореног приступа

знању и изазова дигиталних библиотека, а износи и дескриптиван приказ резултата интернет револуције у Нигерији.

Петнаесто поглавље (стр. 292–311) обрађује теоријски приступ усвајања система електронског управљања ресурсима (ERMS) на универзитетским библиотекама у Нигерији. Аутори су Адебајо Муритала Адегборе (Adebayo Muritala Adegboire) са Универзитета Ибадан у Нигерији, Монсору Омотајо Квадри (Monsuru Omotayo Quadri), из Универзитетске библиотеке „Гбенга Данијел” при Факултету за образовање Универзитета Тај Соларин у Нигерији и Ојеканми Расак Ојеву (Oyeekanmi Rasaq Oyewo) са Државног факултета Ојо за пољопривреду и технологију у Нигерији. Аутори су изнели свој теоријски приступ усвајању система за управљање електронским ресурсима у нигеријским универзитетским библиотекама. Прецизније, истичу да сама природа електронских ресурса захтева посебан начин управљања, чиме се проналазе и усвајају системи за управљање електронским ресурсима (ERMS). Они су урадили једну анализу потреба и на основу ње закључили да је пре имплементације овог система потребно да се теоријски изложе фактори који популаризују и помажу у процесу усвајања нових технологија, како би нигеријске библиотеке успешно примениле овај модел.

Шеснаесто поглавље (стр. 312–336) посматра изазове ауторских права у дигиталним библиотекама у Кенији и то кроз објектив самих библиотекара, ауторке Грејс Вамбуи Камау (Grace Wambui Kamau) са Техничког универзитета Кенија у Кенији. Испитујући питања ауторских права и изазове са којима се суочавају дигиталне библиотеке са посебним нагласком на Кенију, ауторка поставља бројна питања као што су значење, карактеристике и предности дигиталне библиотеке, потом концепт ауторских права, питања изазова ауторских права у стварању дигиталних библиотека, попут дозвола за дигитализацију материјала заштићених ауторским правима. Истиче критична питања која утичу на приступ и употребу електронских извора информација, као што је прекомерна заштита информација; као и недостатак или ограничено знање о ауторским правима међу корисницима и библиотекарицама. Након опсежне анализе и синтезе литературе, колегиница Камау нуди сопствено виђење решавања ових изазова, као и одговоре на већину (ако не и сва) питања која је поставила на почетку свог истраживања. Посебну пажњу посвећује управљању дигиталним правима (тзв. DRM), приступ објављеним делима особа са оштећеним видом и дела која немају аутора. Поред стандардних смерница, ауторка прилога даје препоруке по питању додатног образовања и обуке у погледу ауторских права за библиотекаре и кориснике библиотечких информација и ресурса.

Указује на неопходност редовног ажурирања закона о ауторским правима, на суштину реформе закона о ауторским правима које би могле да обезбеде равнотежу између ограничења и изузетака у вези са ауторским правима. Ауторка указује и на популаризацију издавања дела са отвореним приступом и појашњава развој политике ауторских права за саме библиотеке.

Седамнаесто поглавље (стр. 337–355), под насловом „Управљање интелектуалном својином у дигиталним библиотекама: улоге дигиталних библиотека” („Managing Intellectual Property in Digital Libraries: The Roles of Digital Librarians”), написали су Разак Феми Квадри (Razaq Femi Quadri) и О. А. Содик (O. A. Sodiq), са Савезног политехничког универзитета Офа у Нигерији. Аутори истичу да је појава дигиталних библиотека извршила својеврсну револуцију у ширењу и употреби информација у савременом глобализованом свету. Међутим, интелектуална својина представља ипак једну врсту препреке развоју дигиталних библиотека. Због тога, аутори су покушали да подробније испитају улогу дигиталних библиотекара у управљању интелектуалном својином, са посебним освртом на ауторска права у контексту дигиталних библиотека. Аутори истичу да се очекује да дигитални библиотекар штите интелектуалну својину у дигиталним библиотекама контролишући коришћење заштићених извора информација и образујући своје корисничке заједнице у погледу статуса ауторских права у вези са изворима информација. Аутори указују на нужност да дигитални библиотекар повећају своје колекције дигитализацијом, али и партнерством и сарадњом са другим дигиталним библиотекама.

Осамнаесто поглавље (стр. 356–376) фокусира се на институционалне дигиталне репозиторијуме и изазове глобалне видљивости у Нигерији. Аутори су Шаибу А. Садику (Shaibu A. Sadiku), Мохамед М. Кпакико (Mohammed M. Kpakiko), Алију Г. Цафе (Aliyu G. Tsafe), сви са Универзитета Усману Дандфодију у Нигерији. Аутори се баве практичним решавањем, али и теоријским аспектима изградње и одржавања институционалног дигиталног складишта, као и изазовима који се манифестују у виду глобалне видљивости у Нигерији. Аутори сматрају да изградња и одржавање институционалног пројекта дигиталног репозиторијума захтева најсавременију технолошку инфраструктуру, квалификовану радну снагу и снажну финансијску потпору, укључујући и стручну корисничку заједницу из домена информационо-комуникационих технологија која би помогла реализацију овако профилисаног мултидисциплинарног и интердисциплинарног пројекта.

Деветнаесто поглавље (стр. 377–395), под насловом „Дигиталне библиотеке и ауторска права интелектуалне својине: управљање етичком прак-

сом” („Digital Libraries and Copyright of Intellectual Property: An Ethical Practice Management”), настало је из пера аутора Абдулаха А. Бакареа (Abdullahi A. Bakare), са Државног универзитета Кваре у Нигерији. Колега Бакаре посебно испитује етичко управљање дигиталним колекцијама, осврћући се на извесне начине који би побољшали усклађеност са захтевима ауторских права. Аутор врши делимитацију појмова „дигитално”, „електронско” и „виртуелно”, а потом објашњава сличности и разлике између њих. Након опсежне и комплексне анализе, Абдулах А. Бакаре закључује да би дигитални библиотекарски требало да очувају свој професионални интегритет залажући се за професионалне идеале у обављању различитих активности ширења информација на начин који гарантује позитивне резултате како за кориснике, тако и за библиотеку, као и све друге заинтересоване стране, попут власника интелектуалне својине, матичне организације, струковног удружења, па и друштва у целини.

Последње, двадесето поглавље (стр. 396–409) посвећено је алатима за обележавање којима се организују и складиште линкови, и означавају кључне речи или тагови како би касније такав садржај био лакше доступан и претражив свим корисницима интернета на друштвеним мрежама у контексту дигиталних библиотека. Аутори су Адејинка Тела (Adeyinka Tella) са Универзитета Илорин у Нигерији, Викторија Окоџи (Victoria Okojie) са Универзитета Абуџа у Нигерији, О. Т. Оланији (O. T. Olaniyi) са Савезног факултета за техничко образовање Акока у Нигерији. Овај рад представља круну зборника, а бави се дигиталним библиотекама које користе технологије семантичког веба и друштвених мрежа за побољшање претраживања и тражења електронских ресурса. Аутори прилога истичу да помоћу услуга дигиталних библиотека сваки корисник библиотеке има прилику да неке одабране и занимљиве књиге, чланке или друге материјале, обележи у семантички означеним директоријумима. Друштвено обележавање је неопходно дигиталним библиотекама. Управо зато аутори описују и неке популарне друштвене обележиваче усвојене у дигиталним библиотекама. Они истичу и нужност за укључивање друштвених обележивача у систем дигиталних библиотека. Посебно се осврћу на принципе осмишљавања друштвених обележивача, затим описују и релевантне карактеристике алата за обележавање друштвених мрежа, нарочито у контексту дигиталних библиотека. Но, ови аутори не пренебрегавају да опишу и интерфејс који постоји на релацији „друштвени обележивачи – дигиталне библиотеке”, њихове предности, али и потенцијалне недостатке у дигиталним библиотекама. На крају, аутори износе закључак да би већи број дигиталних библиотека требало да угради и интегрише друштвене обележиваче како би

се побољшала сарадња међу корисницима дигиталних библиотека. Овим радом се зборник уједно и завршава.

Оно што се непосредно уочава приликом сусрета са зборником јесте јасна, доследна и брижљиво изведена организација књиге. Свако поглавље има одређену нијансу која даје тон ономе што следи и свако, од укупно двадесет поглавља, садржи истраживања са јасном методологијом, и завршава добро конструисаним закључцима аутора. У *Приручнику за истраживање о управљању интелектуалном својином у дигиталним библиотекама (The Handbook of Research on Managing Intellectual Property in Digital Libraries)* поглавља и одељци у оквиру поглавља глатко се нижу према распореду утврђеном у самом уводу. Аутори темељно постављају и поштују план за постизање наведеног циља за успостављање својеврсног кључног референтног извора најновијих научних истраживања о стратегијама у којима се дигиталне библиотеке укључују у управљање растућом дигиталном интелектуалном својином, као и пружање информација о заштити корисника, али и твораца ових драгоцених електронских ресурса. Читалац се у сваком поглављу темељно упознаје са оним што је постигнуто у истраживању у оквиру датог поглавља у вези са наведеним циљем књиге. Изузетно је похвално баратање аутора зборника богатом и разноврсном терминологијом, што нимало није лак задатак, али је ипак неизбежна последица било ког интердисциплинарног подухвата као што је овај који обухвата дигиталне библиотеке. Аутори прилога не само да прецизно објашњавају појмове када их први пут уведу већ их користе доследно и уравнотежено у свим радовима, што представља драгоценост *per se*. Интердисциплинарна природа *Приручника за истраживање о управљању интелектуалном својином у дигиталним библиотекама* чини ову књигу извршним референтним штивом. Читаоцима који имају искуство у било ком сегменту управљања интелектуалном својином биће посебно подстицајна поглавља која се баве овим темама, а аутори својим излагањем и дискусијом помажу да боље разумемо интегрисање овог вида управљања у контексту дигиталних библиотека.

Аргументација коју користе аутори свих двадесет прилога јесте уверљива и увек поткрепљена бројним примерима из властите праксе, што свеукупно чини ову књигу изузетно вредном. Књига нас подстиче на даље проучавање управљања интелектуалном својином у дигиталним библиотекама, које може обухватити, поред осталог, појаве друштвеног обележавања, управљање дигиталним ресурсима, складиштење електронских материјала, показатеље успешности интеграције управљања интелектуалном својином у дигиталним библиотекама на локалном и глобалном

нивоу и то у мултинационалном окружењу које користи енглески језик као службени језик. Даље проширивање теме истраживања управљања интелектуалном својином у дигиталним библиотекама још остаје да се уради, али ова књига јесте добар почетак. Сматрамо да би *Приручник за истраживање о управљању интелектуалном својином у дигиталним библиотекама* професора Адејинке Теле и професора Тома Квање требало да се нађе на полицама стручњака у области дигиталне библиотеке, проучавалаца управљања интелектуалном својином, као и свих заинтересованих стручњака и изучавалаца неких области које су покривене овом књигом. Професор Тела и професор Квања направили су један изузетно велики корак у решавању најразличитијих изазова које пред нас поставља управљање интелектуалном својином у дигиталним библиотекама.